

כיום לא נותר רבות מבית שאן המנדטורית בתחומי העיר הישראלית החדשה. אך תחנות אחדות שנשתמרו בכל זאת מספרות פרקים אחדים בהתרחשויות אב תרפ"ט בעיר

בית שאן - הסיפור שלא סופר

סיור בעקבות הקהילה היהודית בתקופת המנדט

"מאורעות תרפ"ט" הוא כינוי ידוע למסכת ההתנגשויות בין ערבים ליהודים, שהתחוללו בחודש אב בשנת תרפ"ט בכל רחבי הארץ. במרכז המאורעות עמדו ההתרחשויות בירושלים, בצפת וכמובן בחברון. ואולם, מן הראוי להזכיר שבמהלך האירועים נפגעו עוד מספר רב של קהילות יהודיות בכל רחבי הארץ. אחת הקהילות שנפגעה באורח קשה, ושסיפורה כמעט אינו מוכר, היא קהילת בית שאן הקטנה. לפני המאורעות היא מנתה יותר מ-200 נפשות, הפעילה בית כנסת, בית ספר עברי ומרפאה של "הדסה", ואף זכתה לנציגי יהודי במועצת העיר. במהלך המאורעות תקפו עשרות ערבים את בתי היהודים בעיר, פצעו רבים מהם, בזזו וחיללו את בית הכנסת, והביאו לכך שהקהילה נטשה את העיר

למשך כמעט שנה. גם משהתחדשה ההתיישבות בעיר, לאחר מאמצים מרובים, נותרה הקהילה מדולדלת מבחינה מספרית וארגונית. כיום לא נותר רבות מבית שאן המנדטורית בתחומי העיר הישראלית החדשה, אך תחנות אחדות שנשתמרו בכל זאת, מספרות פרקים אחדים בהתרחשויות אב תרפ"ט בעיר.

רחוב החנויות

סמוך לכיכר העצמאות ומרכז העיר ההיסטורי, מאחורי חניון האוטובוסים הישן, שוקם לאחרונה אחד מרחובות השוק העירוני הישן של בית שאן. הרחוב משמר את התוואי המקורי של כביש 90, שחיבר בין בקעת הירדן לבית שאן ועמק הירדן. ברחוב זה מצויות היו כמה מחנויותיהם של יהודי העיר, שעסקו

ברובם ברוכלות מקומית או במלאכות פשוטות. בחלק מן החנויות פעלו יהודים מאז ראשית המאה ה-20, ועם נטישת הקהילה לאחר המאורעות ננטשו החנויות ונבזזו לחלוטין. גם משחזרה הקהילה לבית שאן, באמצע 1930, הוטל במשך חודשים ארוכים חרם על חנויותיהם של היהודים, שהקשה מאוד על התבססות המחודשת במקום.

הצלה מאוחרת

סמוך מאוד למתחם השוק ההיסטורי, בלב המתחם המשומר של בית שאן, ניצב המבנה המרשים וגדול הממדים של הסראיה - בניין הממשל המקומי. מבנה זה הוקם כבר במחצית השנייה של המאה ה-19, בידי השלטונות העות'מאניים, ומאז הורחב מספר פעמים עד שקיבל את צורתו

הנוכחית. בתקופת המנדט פעלו בו מספר מוסדות ממשלתיים, ובהם תחנת המשטרה העירונית. עם פרוץ המאורעות בעיר, בבוקר יום השבת, י"ח באב תרפ"ט, תקפו ערבים חמושים באלות את היהודים שהתכנסו באותה השעה בבית הכנסת, או שהו בבתיהם. משהבינו הכוחות הבריטיים בעיר את המתרחש בקרבם, פעלו אלו (באיטיות מרגיזה, יש לומר) לכנס את אנשי הקהילה תחת חסותם בבניין הסראיה. שם שהו היהודים במשך כעשרים וארבע שעות נוספות. רק לאחר מכן פונו מן העיר, ועקרו ברובם לטבריה.

שמועות מסוכנות

כמה מאות מטרים מצפון לבניין הסראיה, ביציאה הצפונית מבית שאן, ניצבים עד היום חורבותיו של המסגד העירוני הגדול ("מסגד ארבעים הגיבורים"), שעמד

במקום מאז שלהי המאה ה-19, ושופץ אף הוא בתקופת המנדט. לצידו של המסגד - ששימש בעשרות השנים הראשונות לקיומה של המדינה מוזיאון ארכיאולוגי - היה בית הקברות המוסלמי, שכיום לא נותר ממנו דבר. בבוקר יום שישי, י"ז באב תרפ"ט, נערכה במסגד תפילה ולאחריה דנו כמה ממנהיגי האוכלוסייה הערבית בעיר בשמועות (הכוזבות) שהגיעו מירושלים, ולפיהן תוקפים היהודים את הערבים בכותל ובהר הבית. האווירה בדיונים לובתה גם בידי שליחים של הוועד הפועל הערבי, וכך הוחלט ככל הנראה על תקיפת היהודים המקומיים, בבוקר שלאחר מכן ובזמן תפילות השבת. מרבית התוקפים זוהו בידי היהודים כמכריהם, שהיו עמם עד לאותה העת בקשרי מסחר ואפילו ידידות.

ספרו של ד"ר ראובן גפני, 'נקודה עברית בבית שאן: קהילה יהודית בעיר ערבית בשלהי התקופה העות'מאנית ובתקופת המנדט', ראה אור השנה בהוצאת מאגנס